

О.І. Гулевич, магістрант, V курс, гр. ОАМ-21, ФОФ
Науковий керівник – к.е.н., доц. А.В. Рабошук
Житомирський державний технологічний університет

ІНТЕГРОВАНІ СТРУКТУРИ: ВІДПОВІДНІСТЬ НОРМАМ СВІТОВОЇ ГОСПОДАРСЬКОЇ ПРАКТИКИ

Нині використовуючи світову та вітчизняну економічну літературу можна відчути різницю у трактуванні поняття форм інтегрованих корпоративних утворень, таких як: корпорація, концерн, холдинг, фінансово-промислова група. В українському законодавстві не прописані чіткі визначення цих понять, хоча за своєю суттю вони є близькими, оскільки означають одну й ту саму економічну реальність, а саме підприємства, зібрані в єдину групу з метою отримання вигоди. Але слід також враховувати наявність відмінних ознак тієї чи іншої групи підприємств, котрі дають підставу трактувати та аналізувати діяльність кожної з них окремо.

Щодо українських реалій, то корпорація, відповідно до законодавства, має такі особливості: по-перше, об'єднання очолює надфірмове утворення у вигляді юридичної особи, наділеної майном на праві господарського відання, яка не набуває характерних рис корпоративного підприємства (акціонерного товариства) – юридичної особи відповідної організаційної форми, що складається з окремих несамостійних підрозділів; по-друге, корпорація, реально функціонує як договірне і водночас статутне об'єднання підприємств, не визнає сповна принципу добровільної форми участі підприємств у її складі, про що свідчить наявність обмежень дій учасників об'єднання (об'єднань державних підприємств) щодо їх права виходу зі складу Корпорації та прийняття рішення про її ліквідацію, що передбачено Господарським кодексом України. Тобто, з одного боку учасники державної корпорації є незалежними юридичними особами, а з іншого, прирівняні до статусу підрозділів юридичної особи; по-третє, незважаючи на обмеження учасників у їхніх правах (виходу зі складу Корпорації та прийняти рішення про її ліквідацію), корпорація встановлює норми відповідальності, характерні для акціонерних товариств, тобто коли акціонерне товариство не відповідає за зобов'язаннями акціонерів, а акціонери не відповідають за його зобов'язаннями.

Отже, у загальному розумінні дане утворення за суттю є інтегрованою корпоративною структурою (ІКС) – групою юридичних чи господарсько самостійних підприємств (організацій), що проводять спільну діяльність на засадах консолідації активів для досягнення загальної мети (холдинги, ПФГ, консорціуми тощо). Порівнюючи дані характеристики ІКС з тими, які застосовуються у розвинутих країнах світу (США, Великобританія, Франція), де прийнято поділяти товариства на об'єднання осіб (товариства, товариства з обмеженою відповідальністю, командитні товариства) та об'єднання капіталів (акціонерні товариства – корпорації). В США, наприклад, є два типи корпорацій: публічні – акції яких належать і доступні широкому загалу, тобто кількість інвесторів необмежена і закрита – акції якої належать обмеженому колу власників (за законодавством США – не більше, як 50). У цьому і полягає з теоретичної й практичної точок зору відмінність об'єднаних підприємницьких структур на засадах відносин партнерства від індивідуальних до великих акціонерних товариств. Існують й інші варіанти корпоративних структур – суб'єктів цивільного права, інтереси яких представляють визначені для цього надфірмові юридичні особи, наприклад, головні та виконавчі підприємства у ПФГ і консорціумі.

Концерн, за чинним законодавством, – статутне об'єднання підприємств, а також інших організацій на основі їхньої фінансової залежності від одного учасника об'єднання або цілої групи, з централізацією функцій науково-технічного і виробничого розвитку, інвестиційної, фінансової, зовнішньоекономічної та іншої діяльності. Учасники концерну наділяють його частиною своїх повноважень, у т. ч. правом представляти їхні інтереси у відносинах з органами влади, іншими підприємствами та організаціями. Учасники концерну не можуть бути одночасно учасниками іншого концерну.

Правове обґрунтування єдиного управління концерном впливає з принципу його побудови – інтеграції як горизонтального, так і вертикального об'єднання суб'єктів підприємницької діяльності: з одного боку, материнська компанія або головне підприємство (надфірмове утворення), з іншого – дочірні підприємства, або підприємства, залежні від материнської компанії чи головного підприємства, пов'язані договірними зобов'язаннями учасників бізнес-групи.

З огляду на це, зазначила І.Храброва, на увагу, з точки зору коректності, заслугове питання співвідношення поняття «холдинг» і «концерн». Ідеться про визначення холдингової компанії як юридичної особи у формі акціонерного товариства або товариства з обмеженою відповідальністю, котре володіє контрольними пакетами акцій інших компаній і виконує щодо них контролюючі функції – так званий чистий холдинг. Точніше кажучи, зауважила дослідниця, холдингом може бути будь-яка компанія, що володіє контрольними пакетами акцій інших компаній і, відповідно, виконує функції централізованого керівництва, пов'язаних між собою за капіталом групи підприємств. Цей принцип

організації та управління інтегрованих об'єднань підприємств можна застосовувати в будь-яких формах: корпорація, концерн, чистий холдинг, промислово-фінансова група.

Підсумовуючи викладене, зазначимо: вживаючи загальноприйняті у світовій практиці форми об'єднання підприємств як групи або бізнес-групи, усвідомлюємо, що терміни «група підприємств» чи «бізнес-група» у вітчизняній практиці широкого визнання не набули. З юридичної точки зору, група підприємств не визнана у чинному законодавстві України самостійним суб'єктом права, юридичною особою і не є суб'єктом оподаткування, хоча цей термін використано у національних Положеннях бухгалтерського обліку для означення материнського (холдингового) підприємства і його дочірніх підприємств, у Законі України «Про промислово-фінансові групи в Україні» та Господарському кодексі України. При цьому групу підприємств розглянуто як економічну єдність самостійних підприємств, що дає підставу ідентифікувати поняття «концерн» і «холдинг». Тому інтегровані утворення корпоративного типу, відповідно до норм чинного законодавства, слід вважати об'єднаннями підприємств, створених як зі статусом, так і без статусу юридичної особи: а) на засадах економічної субординації та контролю (статутні об'єднання) – «холдингові компанії», які можуть набувати статусу юридичних осіб; б) на основі добровільної кооперації суб'єктів господарювання (тимчасові договірні об'єднання) – «промислово-фінансові групи», які не набувають статусу юридичної особи.

Згадані відмінності у вітчизняному корпоративному законодавстві, наприклад, від європейського, можна мотивувати лише тим, що в Україні окремі його норми (корпоративного, податкового, антимонопольного тощо) виникли не так давно й не відображають ще всіх аспектів свого становлення. Однак інтеграція України в європейське співтовариство потребує приділення належної уваги гармонізації національного корпоративного законодавства із законодавством держав-членів ЄС, насамперед у сфері регулювання діяльності груп компаній. Це не означає докорінного перегляду основних засад вітчизняного корпоративного законодавства, але приділення уваги до реалізації програм поліпшення інвестиційної привабливості України, потреби у розширенні участі національного капіталу в транснаціональних корпораціях і транскордонному бізнесі, обмеження використання корпораціями законодавства для досягнення «побічних» цілей, потребує орієнтації вітчизняного корпоративного законодавства у напрямку загальних тенденцій та перспектив розвитку корпоративного права країн-членів ЄС. У цьому контексті назріла, на нашу думку, необхідність ініціювати перегляд окремих правових норм права. Наприклад, норм, що регулюють ступінь контролю підпорядкування в холдингах, залежно від кваліфікованого пакета акцій і терміну володіння материнською компанією часткою капіталу дочірнього підприємства та визнання груп підприємств законним способом ведення бізнесу за наявності «групової політики» (регулювання ситуацій, пов'язаних із розв'язанням конфліктів групових інтересів й інтересів підприємств), офіційного розкриття інформації щодо участі в пірамідальних групах компаній, структури групи, відносин контролю в межах групи тощо.